

VAF
VLAAMS
AUDIOVISUEEL
FONDS

RIJSTKOEKEN EN FILMS

LEIDRAAD DUURZAAM FILMEN VOOR DOCENTEN

Inleiding

Het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) is koploper op vlak van duurzaam filmen in Europa. Het VAF betreft spelers uit de audiovisuele sector bij het duurzaamheidsvraagstuk op verschillende domeinen. Daarbij ligt de focus niet alleen op de impact tijdens de productiefase, maar ook op het vlak van scenario en vertoning. Onder duurzaamheid worden de 17 duurzame doelen van de Verenigde Naties verstaan.

Deze leidraad maakt deel uit van een opleidingspakket voor filmstudenten en is als houvast voor docenten bedoeld. Aan de hand van de standaard Powerpoint-presentatie en deze leidraad ben je zelf in staat om een infosessie over duurzaam filmen te geven.

Deze presentatie geeft enerzijds een beeld van de milieuproblematiek, kijkt naar de definitie van duurzaamheid en gaat tenslotte op zoek naar concrete acties voor de brede audiovisuele sector. Zowel scenario's, productie als vertoning komen uitgebreid aan bod.

Doorheen deze leidraad staan ook links naar extra informatie; aanvullende vragen en opdrachten.

Deze opleiding maakt deel uit van een project over duurzaamheid op de filmhogescholen en werd uitgewerkt met financiële steun van het Fonds voor Duurzaam Materialen- en Energiebeheer.

1. Welkom

Welkom op deze infosessie over duurzaamheid en de audiovisuele sector. Het doel van vandaag is simpel: jullie een duidelijk beeld schetsen van de impact die we allemaal hebben. Niet alleen als privé persoon, maar ook als professional in de audiovisuele sector. Aan de hand van concrete voorbeelden nemen we jullie mee doorheen het thema duurzaamheid. We staan stil bij een aantal van de uitdagingen op vlak van duurzaamheid en de definitie van duurzaamheid. Nadien gaan we op zoek naar concrete domeinen, aan de hand van voorbeelden uit de film- en mediasector.

Deze infosessie is gebaseerd op het duurzaamheidswerk van het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) en projecten die door het VAF werden begeleid. Dit pakket werd ontwikkeld met financiële steun van het Fonds Duurzaam Materialen- en Energiebeheer.

Doel van vandaag is om jullie onder te dompelen in dit brandend actuele thema. Hopelijk weten jullie straks allemaal wat de link is tussen rijstkoeken en de filmsector.

2. F%CK

Veel filmprofessionals zijn zich niet bewust van hun impact op vlak van duurzaamheid. F%CK is dan ook een veel voorkomende reactie. Niet alleen omwille van 'heb ik dan een invloed, als professional in de audiovisuele sector?', maar ook omwille van de grote positieve rol die je te spelen hebt. Een rol als student, als schrijver, als producent of als vertoner.

We hopen oprecht dat de informatie die je te horen krijgt absorbeert en in de toekomst benut. Zie het als een bewustzijn, een pakket met basisinformatie waaruit je te pas en te onpas kan putten.

3. MONDIALE UITDAGINGEN

De media verhaalt continu over allerhande grote en kleine problemen. Er wordt gesproken over geopolitieke relaties, over bankencrisissen, over ijskappen, natuurrampen, ozonlagen, migratie, verdwijnende biodiversiteit ... Over elk van deze thema's kunnen we dagenlang opleidingen geven. In plaats van ze een voor een in detail te bespreken, pikken we er enkele uit die relevant zijn voor de audiovisuele sector.

4. LUCIA

Ik wil jullie vertellen over een bijzonder meisje en haar nog bijzondere papa. Lucia Stouthuysen is in 2010 geboren. Ze zou eender welk kind kunnen zijn in eender welk doorsnee gezin. Wat maakt Lucia zo bijzonder? Haar papa Peter.

Peter werkt als afval- en materialendeskundige (o.a. duurzaam materialenbeheer) en heeft een grote passie voor info-grafieken. Die passie is trouwens zo groot dat hij hiervan z'n beroep heeft gemaakt. Bij de geboorte van Lucia had Peter een grandioze inval. Als geschenk maakte hij een infographic. Niet zomaar een grafiek. Hij heeft het over de levensloop van zijn dochter.

Meer weten? <https://visual.ly/designers/peter-stouthuysen>

5. WAT BLIJFT ER OVER?

De grafiek toont de levensweg van Lucia. Links boven zie je haar geboorte. Van links naar rechts loopt haar levenslijn, als kind, als tiener, pas getrouwd, met kinderen en kleinkinderen.

Daaronder staan 3 grote blokken: energiebronnen, materialen nodig het maken van hernieuwbare energie (batterijen, zonnepanelen ...) en materialen voor industriële toepassingen. Zoals je kan zien, zijn die hulpbronnen niet onuitputtelijk. Ergens rond 2045 maakt Lucia het mee dat de laatste druppel brandstof uit het tankstation komt. Dat ogenblik maken we waarschijnlijk allemaal bewust mee.

Ook bij de grondstoffen voor bijvoorbeeld zonnepanelen en batterijen, maar ook bij de chemische stoffen die cruciaal zijn voor het maken van onze computers, gsm's en filmcamera's zien we gelijkaardige tekorten.

Deze grafiek vormt stof tot nadenken. Hoe gaan we vandaag met onze grondstoffen om? En wat is het gevolg van ons gedrag voor Lucia en de toekomstige generaties? Het kan ons doen nadenken over de rol die elk van ons te spelen heeft, zowel thuis als op de werkvloer. Welke keuzes maken we wanneer we spullen aanschaffen en weggooiden? En wat is daarvan de impact op ons allemaal?

6. STROOMVERBRUIK 1

Tijd voor een ander thema. Energie. Deze grafiek toont het gemiddelde jaarlijkse stroomverbruik per inwoner van een handvol Afrikaanse landen. Op de verticale as staat het stroomverbruik, uitgedrukt in kilowattuur per inwoner. Op de horizontale as zie je verschillende landen.

Zo zie je links onderaan dat de doorsnee Ethiopiër ongeveer 50 kWh per jaar aan stroom verbruikt. Helemaal rechts zie je hoeveel stroom de doorsnee koelkast verbruikt op jaarbasis. De koelkast die we allemaal in onze keukens of filmsets hebben staan, verbruikt gemiddeld 450 kWh. Of evenveel als 9 Ethiopiërs per jaar. Als dat geen stof tot nadenken is. Maar we gaan nog een stapje verder.

VRAAG: heeft iemand van jullie een idee hoe ons eigen stroomverbruik zich verhoudt tot deze grafiek?

7. STROOMVERBRUIK 2

Dezelfde grafiek. Links de Ethiopiër, meer naar rechts de koelkast. Maar helemaal rechts staat ons eigen jaarlijkse stroomverbruik. Dat komt gemiddeld op zo'n 8000 kWh. Alles wat we dag in dag uit verbruiken: onze koelkast, onze computers, licht, gsm, sociale media, kookvuur, TV, ... verbruikt evenveel als 160 Ethiopiërs.

Maar het ging toch over film? Dat klopt. De gemiddelde filmset verbruikt ook een pak stroom. De doorsnee film verbruikt ongeveer 3000 kWh. Dat is grosso modo de helft van het jaarverbruik van een Belg. Daarin zit energie voor lampen, camera, computers, koeling, servers, special effects, ... Opnieuw stof tot nadenken: hoe gaan we om met ons energieverbruik op de set? Welke keuzes zijn positief; welke hebben een negatieve impact? Later komt dit nog concreet aan bod.

8. BROEIKASEFFECT

Over het broeikaseffect wordt veel zin en onzin geschreven.

VRAAG: Weet iemand van jullie hoe het fameuze broeikaseffect werkt?

Het broeikaseffect is een serre-effect: broeikasgassen vormen als het ware een isolerende mantel rondom onze planeet. Deze mantel laat zonnestraling door, maar capteert de warmte die door de aarde wordt terug gestraald. Het effect? De aarde warmt langzaam maar zeker verder op. Je hebt voor- en tegenstanders van de broeikastheorie. De ene wijst de klimaatextremen toe aan het broeikaseffect, de andere zegt dat er doorheen de evolutie van onze aarde altijd fluctuaties zijn geweest. Donald Trump zegt dat het werd uitgevonden door de Chinezen. Klimaatwetenschappers dragen concrete

onderzoeksresultaten en harde data aan. Ze baseren zich daarbij onder andere om metingen van broeikasgassen in het poolijs. Zoals je straks gaat zien, is het duurzaamheidsdebat echter veel breder dan enkel maar klimaatverandering.

9. IJSKAPPEN

Kinderen kunnen het broeikaseffect tekenen, maar ook als kunstenaar kan je de maatschappij beïnvloeden, bijvoorbeeld door het gebruik van verbeeldingskracht. Het klinkt misschien gek, maar jullie hebben allemaal een potentiële rol, vanuit deze creatieve sector, om de maatschappij mee te inspireren en vorm te geven. Ook op het vlak van duurzaamheid.

10. GLETSJER

VRAAG: Kent iemand van jullie dit beeld?

Ik zal jullie uit jullie lijden verlossen... het is de natte droom van elke wetenschapper. Een expert in satellietbeelden ontdekte enkele jaren geleden tijdens een routinecontrole een verticale lijn op z'n beeldscherm. Deze lijn was niet te verklaren en liep dwars doorheen de Petermann gletsjer, ergens in het Hoge Noorden.

Die wetenschapper, de Belgische Stef Lhermitte, had geen directe verklaring voor dit fenomeen en postte een foto op Twitter. Die foto werd opgepikt door NASA. En na een controlevlucht werd het wereldnieuws. Een scheur, in het midden van een gletsjer, op een plaats en een tijdstip waarop die helemaal niet te verwachten was.

Die scheur in die gletsjer is misschien een natte droom en ver van ons bed. Maar voor diersoorten ter plekke zijn dergelijke obstakels de harde realiteit. Een realiteit waarbij migratieroutes afgesneden worden.

Meer weten? <https://www.abc.net.au/news/2017-04-17/nasa-images-show-new-crack-in-greenland-petermann-glacier/8447754>

11. ELEKTRISCHE TOESTELLEN

Ander continent, ander verhaal.

VRAAG: Weet iemand van jullie wat er op dit beeld te zien is?

Dit is de manier waarop elektrische toestellen, zoals koelkasten en TV's, clandestien worden gerecycleerd. Ze worden gewoon in brand gestoken, in de hoop de waardevolle metalen en materialen zoals koper te recupereren. Materialen die wij allemaal, inclusief Lucia van daarnet, broodnodig hebben om nieuwe spullen te produceren.

Ik hoef er geen tekening bij te maken: dit is niet goed. Noch voor de materialen, noch voor het leefmilieu, noch voor de gezondheid. Relevant voor ons? Denk na als je toestellen wegdoet. Waar blijf je ermee?

VRAAG: Heeft iemand van jullie een idee op welke manier je elektrische toestellen correct kan afvoeren?

Het correcte antwoord: voer elektrische toestellen vakkundig af, via de handelaar, de Kringwinkel en het containerpark. Zet niet zomaar toestellen op straat!

12. RECYCLAGE

Zelfde situatie, ander continent. Dit beeld is genomen in de recyclage-afdeling van Coolrec in Luik. Dit is een hoogwaardige recyclageafdeling, waar elke component en elk materiaal vakkundig en veilig verwijderd wordt. Dit is hetgeen er gebeurt wanneer toestellen volgens de regels van de kunst worden afgevoerd. Denk aan Lucia!

Meer info over elektrische toestellen:

www.recupel.be

<https://www.dekringwinkel.be/tweedehands-elektro.html>

13. PALMOLIE

VRAAG: Kent iemand dit beeld? Een gokje?

Dit is de oliepalm. De olie afkomstig van deze boom kennen we allemaal. Die zit in zowat alle producten die we dagdagelijks consumeren. Maar kent iemand van jullie het verhaal achter de oliepalm?

Meer weten? <https://wwf.be/nl/palmolie/>

14. BIOTOOPVERLIES

Deze foto toont de directe invloed van palmolie. Rechts zie je oorspronkelijk woud, links een palmolieplantage. Bossen worden gekapt voor de houtopbrengst. De oorspronkelijke bomen verdwijnen en diersoorten in dit bos hebben geen habitat meer. Vaak worden deze gebieden nadien beplant met oliepalm. Want dat brengt snel terug geld op.

Meer weten?

<https://www.facebook.com/uniladmag/videos/289419595029811/UzpfSTEWMDAwNjAyNzk2OTkwMDpWSzoyNzQ4ODY4NTU4NDYwNDQ4/>

15. PALMOLIE

We kopen allemaal producten waarin palmolie verwerkt is. Onrechtstreeks bepaal je door jouw aankoopgedrag hier wat er in het Zuiden gebeurt. Zoals je kan zien in dit overzicht bevatten heel veel dagdagelijkse producten palmolie. Maar jij hebt macht, want jij houdt de portemonnee vast. Door bewust aan te kopen bepaal je zelf als consument, zowel privé als in een professionele setting, wat je koopt. Die keuze kan je maken op vlak van afval, maar bijvoorbeeld ook op vlak van verpakkingen (producten in bulk) of milieu-impact (2de hands in plaats van nieuw).

16. GPS

We hebben al een ruime waaier aan uitdagingen zien passeren. De vraag is natuurlijk: wat kan ik daar als filmmaker aan doen? In de volksmond zegt men 'alle wegen leiden naar Rome'. Dat klopt. Er is niet één standaardoplossing. Elke film en elke situatie is anders. Een aantal duurzame principes zijn universeel, maar vaak is het eerder maatwerk. Doorheen de rest van deze presentatie komen een aantal van de mogelijke duurzame keuzes aan bod.

17. RIJSTKOEKEN

Dit is misschien wel de belangrijkste slide van de hele presentatie. Knoop dit dus goed in jullie oren. De kans bestaat dat jullie na deze presentatie helemaal het licht hebben gezien en elke keuze in jullie privé leven bewust duurzaam zullen maken. Dat zou fantastisch zijn. Maar wees je ervan bewust dat de impact die je in jouw privé leven hebt tientallen keren kleiner is dan de impact die je als filmprofessional zal hebben. Het gaat dus niet alleen om duurzame keuzes bij jouw thuis, maar ook over duurzame keuzes op de werkvloer. Dag na dag, jaar na jaar. Zo maak je een concreet, meetbaar en relevant verschil.

18. WAT IS DUURZAAMHEID?

VRAAG: wie van jullie weet eigenlijk wat je onder duurzaamheid moet verstaan?

Meestal wordt verwezen naar het Brundtland rapport. Daarin wordt gesteld dat: 'Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling waarbij de huidige wereldbevolking in haar behoeften voorziet zonder de komende generaties te beperken om in hun behoeften te voorzien'. Kortom: het verhaal van Lucia! Maar er is meer.

Meer info:

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Duurzaamheid>

<http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

19. CO₂

VRAAG: Wie van jullie herkent dit?

Dit is CO₂. Wanneer mensen spreken over duurzaamheid, wordt dit er vaak bij betrokken. Er wordt veel zin en onzin verteld over deze molecule. Het is één van de verschillende broeikasgassen. Vaak wordt het duurzaamheidsdebat herleid tot CO₂ besparing. Maar het is slechts een onderdeel van het verhaal. In de filmsector wordt het gebruikt om de milieu-impact te meten. Zo vraagt het VAF om projecten die productiesteun ontvangen om de impact van hun productie te meten aan de hand van een CO₂ calculator. In zo'n calculator worden alle keuzes omgerekend in hun CO₂ equivalent. Zo is het mogelijk om verschillende domeinen bij mekaar op te tellen.

20. SDG'S

Duurzaamheid is echter veel meer dan alleen maar CO₂ besparing.

VRAAG: Wie weet wat dit is? Kent iemand deze afbeelding? Zo ja: vertel ons waarover dit gaat.

Dit zijn de duurzame doelen van de Verenigde Naties. Knappe koppen uit alle uithoeken van de wereld definieerden 17 duurzame doelen. Zoals je kan zien is deze aanpak veel breder dan de CO₂ discussie.

Deze aanpak is menselijk en herkenbaar. Thema's als gender, gelijkheid, onderwijs, consumptie, klimaat, biodiversiteit spreken meer tot de verbeelding dan bv. CO₂. Vandaar dat het VAF deze SDG's als moreel kompas hanteert.

Vele acties zijn via deze SDG's makkelijker in kaart te brengen. Als je bv. overschot van catering aan een sociaal project schenkt, dan werk je rechtstreeks op honger, armoede en consumptie.

Zie de SDG's als een inspiratiebron. Of je nu een activiteit organiseert voor jouw sportclub of keuzes maakt op de filmset.

Meer info:

<https://www.sdgs.be/nl/sdgs>

<https://www.pulsenetwerk.be/sdg>

21. VAF

Het VAF zet sinds 2013 actief in op duurzaam filmen en is één van de koplopers binnen Europa. Het deelt die expertise met stakeholders in binnen- en buitenland (via Cineregio en Green Screen). De focus lag in het verleden vooral op het productieluik: audiovisuele projecten die productiesteun ontvangen, worden actief begeleid en geïnformeerd over hun milieu-impact. In 2018 werkt de duurzaamheidscoördinator aan de verbreding én verdieping van de aanpak:

- Enerzijds wordt de definitie van duurzaamheid verdiept; VAF gebruikt de duurzame doelen of SDG's van de VN als moreel kompas. Deze SDG's vormen een ruim en bruikbaar inspiratiekader voor de audiovisuele sector.
- Anderzijds betreft VAF meer actoren binnen de sector:
  - VAF informeert een 120-tal studenten van filmhogescholen via infosessies (in het kader van een project van het Fonds Duurzaam Materialen en Energiebeheer)
  - VAF inspireert en creëert bewustzijn over de impact van storytelling: het scenario beïnvloedt de logistieke keuzes op de set, maar duurzaamheid kan ook subtiel deel uitmaken van de verhaallijn.
  - VAF werkt met meer genres: animatie, documentaire, kortfilm, ...
  - VAF betreft vertoners via Publiekswerking: het vertonersontbijt over duurzaamheid bracht een 100-tal mensen bijeen.
  - VAF gaat nieuwe partnerschappen aan: VAF werkt actief samen op Vlaams (OVAM, Vlaanderen Circulair, Pulse transitienetwerk, VRT), Belgisch (samenwerking Screen Brussels, Fostplus) en EU niveau (kennisdeling via Cine Regio en Green Screen).
  - VAF maakt zelf duurzame keuzes (woon-werkverkeer, aankoopbeleid, papierloze dossiers ...)

22. WELKE ROL?

De hamvraag in het hele debat is: welke rol speel je? Niet alleen als individu, maar ook als professional in de audiovisuele sector. Die rol verschilt van persoon tot persoon. Wat is de rol van een docent? Misschien ben je wel werkgever en kan je nadenken over bv. woon-werkverkeer. Of produceer je films en heb je een impact op de set? Misschien heb je als schrijver wel een maatschappelijke rol? Het is belangrijk dat je bewust bent van jouw persoonlijke rol. Vandaag, maar ook in de toekomst.

23. DE AUDIOVISUELE SECTOR

Binnen elk deel van de brede audiovisuele sector speel je een mogelijke rol. Van de schoolbanken tot in de cinema. En alle stappen ertussen.

Wat je als docent aanleert aan jouw studenten, is een eerste belangrijke stap. En dat is hetgeen we momenteel doen!

24. SCRIPT

VRAAG: kan een script duurzaam zijn?

Een vaak onderschatte fase in de audiovisuele sector is tijdens het schrijven van een script. Maar weet dat je een cruciale rol te spelen hebt op het ogenblik dat je de pen vast houdt.

25. LESS IS MORE

Less Is More is een Frans initiatief waar schrijvers worden begeleid en waar er vanuit restricties wordt gezocht naar de essentie van hun verhaal. Hun visie weerspiegelt perfect de maatschappelijke rol van verhalen en de verantwoordelijkheid van filmmakers.

De mens is een bijzonder wezen. We hebben een aangeboren behoefte om van mekaar te leren, om normen en waarden te ontwikkelen, om emoties te voelen. Verhalen spelen daarin een cruciale rol. De vraag die zich stelt, is of audiovisuele projecten, of het nu gaat over film, games, documentaires, ... niet intrinsiek manieren zijn om verhalen te vertellen? En als je verhalen vertelt, dan kan je het ook hebben over duurzame thema's. Het is een manier om jouw publiek te betrekken bij de thema's die je als schrijver relevant vindt.

Meer info:

<https://lim-lessismore.eu/>

<https://www.youtube.com/watch?v=sEpPFGAL-lk>

26. VERBEELDING

Bij media draait alles om verbeelding. Alles is mogelijk. We kunnen mensen laten vliegen, zeeën laten leeglopen, ... je kan het zo gek niet bedenken.

De kracht van onze sector is net die verbeelding. We kunnen mensen beroeren, ontroeren, laten mijmeren. Die maatschappelijke rol moeten we erg bewust en erg omzichtig gebruiken.

27. FLIGHT SIMULATOR

De bekende filosoof Johan Braeckman vergeleek tijdens de VAF Storycon bijeenkomst film met een flightsimulator. Als piloot in spé zit je urenlang op de schoolbanken. Je leert alles over vliegen, aerodynamica, veiligheid, ... Nadien spendeer je dagen in een flightsimulator. Daar word je getraind in alle mogelijke omstandigheden: motoren die uitvallen, onweer, storm, lastige passagiers ... Alle mogelijke situaties worden nagebootst.

Film doet exact hetzelfde. Ze houden het publiek een spiegel voor. Tijdens het kijken stel je continu de vraag 'hoe zou ik reageren in die situatie'. Bij het ontwikkelen van scripts bepaal je welke scenario's worden opgenomen in die 'flightsimulator' van de maatschappij. Daarbij draait het niet alleen om inhoudelijke keuzes. Het script beïnvloedt sterk de logistieke organisatie op een filmset. Filmen in het buitenland bijvoorbeeld heeft een erg grote impact, zowel uitgedrukt in CO₂ als in productiebudget.

Meer info: <https://www.storycon.be/team/johan-braeckman/>

28. SARAH VANHEE

Sarah Vanhee illustreert met haar werk 'Oblivion' perfect hoe je als kunstenaar jouw artistieke taal kan benutten om de maatschappij te beïnvloeden. Ze verzamelde een gans jaar al haar afval. Van een oude

verpakkingen, een stuk papier tot een afgedankte mail. Hiermee gaat ze aan de slag, vanuit de vraagstelling ‘wanneer stopt onze verantwoordelijkheid over de spullen die we weggoeien?’.

Meer info:

<http://www.sarahvanhee.com/oblivion>

<https://www.youtube.com/watch?v=OFcd5ptNFaU>

29. SAMUEL IN THE CLOUDS

Deze Vlaamse documentaire gaat over Samuel, de eigenaar van een skistation in Zuid Amerika. De kern van het verhaal gaat over de gevolgen van klimaatverandering. Na afloop van de productie stond het team stil bij hun maatschappelijke rol. Betalen we Samuel een loon om zichzelf te zijn, of helpen we de lokale gemeenschap door bijvoorbeeld lokaal geld te besteden? Uiteindelijk werd het een combinatie van beide keuzes, waarbij de film lokaal gereleased werd en de lokale impact van de klimaatproblematiek op de kaart werd gezet. Een mooi voorbeeld hoe je als filmmaker meer kan doen dan enkel maar een product realiseren.

Meer info: <http://samuelintheclouds.com/>

30. FLOTSAM

Ander verhaal uit een andere sector. Flotsam is een game waarin je afvalstoffen verzamelt op zee. Hiermee bouw je een nieuwe gemeenschap. Het bijzondere van deze game: er wordt heel subtiel een verhaal verteld over duurzaam materialenbeheer, over de waarde van afval en hoe van afgedankte spullen nieuwe objecten te maken.

Via het medium game bereikt Flotsam een doelgroep die anders moeilijk of niet bereikbaar is via traditionele folders of websites. Dit opent potentiële partnerschappen met organisaties die bezig zijn met afvalpreventie en recycling, zoals o.a. Fostplus en de Openbare Afvalstoffen Maatschappij.

Meer info: <http://www.pajamallama.be/flotsam/>

31. ZOOKS

Zooks is een Vlaamse animatiefilm die het belang van zorg voor fauna en flora aankaart bij een jong publiek. Opnieuw erg duurzaam, in de boodschap.

Meer info: <https://www.flandersimage.com/browse-titles/detail/zooks>

32. BORSTFIGURANTEN

Kind en Gezin zet zich in voor het welzijn van het kind. Ze ontwikkelden ‘Borstfiguranten’; een project waarbij jonge moeders gevraagd worden om als figurant op te treden in film- en TV projecten. Doel: borstvoeding in de kijker zetten en jonge moeders overtuigen om ook voor borstvoeding te kiezen. Ze proberen via ‘product placement’ borstvoeding te promoten.

Wanneer je ‘Borstfiguranten’ vergelijkt met de SDG’s, dan zie je onmiddellijk hoe duurzaam dit project is: je hebt een positieve invloed op mentaal welzijn moeder en kind, je versterkt de immuniteit, je doet aan borstkankerpreventie, je hebt geen fossiele brandstof nodig om melk op te warmen, er is geen verpakkingsafval of transport. Dus ook geen nadelige invloed op klimaat of biodiversiteit. Borstvoeding kost niets, dus bestrijdt het ook armoede. Op productieniveau maakt het weinig uit: de moeder en het kind zijn sowieso aanwezig. Het enige verschil is kiezen tussen borst of fles.

Natuurlijk is het niet de bedoeling om in elke film een moeder die borstvoeding geeft te tonen, maar het kan wel! Het gaat om bewustzijn, als schrijver. Weet dat je via dergelijke subtiele keuzes een belangrijke maatschappelijke impact hebt.

Meer info:

<https://www.kindengezin.be/>

<https://www.borstfiguranten.be/>

33. GIRL

Lukas Dhondt behaalde internationale successen met Girl. Deze film werd niet enkel duurzaam geproduceerd, maar vertelt ook over gender. Opnieuw een mooi voorbeeld van duurzaamheid op scriptniveau. Girl brengt op een verbluffende wijze de genderproblematiek in beeld, maar gaat verder. Het gaat om het nastreven van dromen, over de onvoorwaardelijke steun van een ouder voor z'n kind.

MEER DOEN? Welke SDG's spreken het meest tot jouw verbeelding? Hoe zou jij ze subtiel / minder subtiel incorporeren in een filmproject?

34. & 35. PRODUCTIE

De volgende stap, na de scenario-ontwikkeling, is het productionele luik. Een hele cast en crew dag in dag uit op de set, heeft vanzelfsprekend een belangrijke impact. De keuzes die je al dan niet maakt, beïnvloeden de duurzaamheid van het project.

36. 10 %

Het VAF zet sinds 2013 actief in op duurzame productie. Daarbij vraagt het tijdens een individuele begeleiding van producties die VAF-productiesteun ontvangen, om een gepersonaliseerd duurzaam actieplan op te stellen. Duurzaamheid is niet vrijblijvend, maar maakt formeel deel uit van de overeenkomst tussen VAF en de producent. Het gebruiken van een CO2 calculator is één van de formele verplichtingen om de laatste schijf van 10 % te kunnen ontvangen. VAF gebruikt de rol als fonds als hefboom naar duurzaamheid.

37. WORTEL

Motivatie is een grote uitdaging. Een aantal medewerkers, zoals de location manager en line producer, spelen een belangrijke rol en bepalen impactvolle logistieke keuzes op en rond de set. Daarnaast is echter de dagelijkse inzet van het ganse team noodzakelijk. Afval voorkomen, correct sorteren, duurzame mobiliteit, ... vergt inspanningen van het ganse team. Het is belangrijk dat er iemand verantwoordelijk is om het globale duurzaamheidsthema te bewaken en die het mandaat heeft om bewust duurzame keuzes te maken. Maar het is een teaminspanning om daadwerkelijk die duurzaamheid te vertalen op de werkvloer.

In sommige gevallen zijn duurzame aankopen prijziger, maar vaak kan je net aardig wat budget uitsparen door bewuste keuzes te maken. Meer hierover tijdens het vervolg van de presentatie.

Het VAF heeft een duurzaamheidscoördinator. Deze persoon helpt en inspireert bij het nemen van duurzame keuzes. Het VAF geeft geen extra financiële steun om duurzaamheid te promoten, maar stelt wel de expertise van de duurzaamheidscoördinator ter beschikking.

38. CALCULATOR

Het VAF vraagt niet enkel om een individueel actieplan op maat van het project, maar vraagt ook een gedetailleerde CO₂-calculatie. Het heeft daartoe een instrument ontwikkeld dat toelaat de verschillende domeinen in kaart te brengen. Al deze domeinen worden omgerekend naar CO₂.

39. 73 TON

Een gemiddelde Vlaamse film stoot 73 ton CO₂ uit. Sommige films stranden op 30 ton, terwijl andere grotere (internationale) projecten enkele honderden ton uitstoten. Belangrijk: elke film is anders.

VRAAG: wat betekent 73 ton CO₂? Hoe verhoudt dat zich tegenover bijvoorbeeld de jaarlijkse uitstoot van een Vlaams gezin?

40. 10 GEZINNEN

Het antwoord is 10. De totale uitstoot van een doorsnee gezin bedraagt gemiddeld 7 ton CO₂. Daarin zit transport, verwarming, eten, TV, wassen, op vakantie gaan, sociale media, verwarming, hobby's, ... Een film stoot gemiddeld 73 ton CO₂ uit, het gemiddelde voor een TV reeks komt op 123 ton CO₂ (meer draaidagen voor meer schermtijd). Buitenlandse producties hebben vaak, gezien de grotere omvang, vele transporten en hogere budgetten, een uitstoot die vele keren groter is.

41. TRANSPORT

Mobiliteit vertegenwoordigt 40 % van de gemiddelde uitstoot. De manier waarop we mensen en middelen van en naar de sets vervoeren, heeft een grote impact. Keuzes zoals promoten van openbaar vervoer en carpoolen, strategische keuzes op vlak van bereikbaarheid van sets, laten overnachten van mensen en vrachtwagens in de buurt van de set en het gebruik van (vracht)duurzame wagens zijn allemaal mogelijke oplossingen.

42. PATSER 1

Tijdens de opnames van Patser werden tal van duurzame keuzes gemaakt. Eén daarvan was het huren van een appartement in de buurt van de filmset in Antwerpen, waar het merendeel van de opnames gebeurde. Voor 4 afdelingshoofden werd een slaappleats voorzien. Daarnaast was er een parkeerplaats voor productievoertuigen op het parkeerterrein van een lokaal takelbedrijf. Normaal zou elke persoon heen en weer pendelen tussen de woonplaats, het depot waar gehuurde vrachtwagen staat en de set. Door zowel mensen als vrachtwagens 's nachts lokaal te laten overnachten, bespaarde de productie aanzienlijk op het aantal gereden kilometers. Dat was goed voor een besparing van zo'n 19 000 km, bijna 10 000 euro en 3 ton CO₂. Daarnaast is er ook een positieve invloed op het persoonlijk welzijn: door lokaal te overnachten hoeven crewleden geen lange verplaatsingen meer te doen.

43. PATSER 2

Tijdens het filmen van Patser werd er eveneens in het buitenland gewerkt: de 3 draaidagen in Marokko vertegenwoordigen 114 000 km verplaatsingen met het vliegtuig en een stijging van de CO₂ uitstoot met 30 ton. Hiermee willen we illustreren wat de impact van vliegreizen is. Bij buitenlandse verplaatsingen kijk je best na:

- Of er alternatieven voor het vliegtuig zijn (www.ecopassenger.org)
- Of je kan werken met lokale mensen en middelen

- Of je nodeloze reizen kan vermijden

44. BUCK

Buck, een Ketnet fictiereeks, is een schoolvoorbeeld van duurzaam produceren. Cast en crew werden gestimuleerd om te carpoolen en openbaar vervoer te nemen. De planning (call) was aangepast, wat het mogelijk maakte om te carpoolen. Indien nodig werden shuttle bussen tussen station en set voorzien. 2de hands fietsen lieten duurzame verplaatsingen tussen het productiekantoor en de set toe. In totaal werd er zo'n 36 000 km personentransport vermeden.

Daarnaast overnachtten productiewagens in een lokale school. Zo werden 47 000 km vrachtwagentransport vermeden. Goed voor een besparing van bijna 43 000 euro. In totaal bespaarde Buck 53 ton CO₂ op transport.

45. NUTTIGE TIPS

Deze slide geeft enkele concrete tips, die niet enkel duurzaam zijn, maar je ook toelaten om budget te besparen. De belangrijkste tip is misschien 'wees gerust een eikel'. Duidelijke afspraken formuleren en deze bewaken maakt je misschien niet altijd populair, maar de impact is wel belangrijk. Het kan ook raadzaam zijn om na te gaan welke kosten aanvaard worden door een filmfonds: individuele transportvergoedingen zijn dat misschien niet; de kost van een (duurzame) huurwagen wel.

46. VERLICHTING

5 % van de CO₂-impact is toe te kennen aan energieverbruik op de set. Daarbij gaat het vooral om elektriciteit; in mindere mate om verwarming. Hoeveel stroom gebruiken we op de set? Voor verlichting, voor koeling, om batterijen te herladen, voor computers?

Opnieuw is voorkomen beter dan genezen: energie die je niet verbruikt, is nog steeds de beste keuze. Kan je natuurlijk licht gebruiken? Kan je eventueel lokaal stroom afnemen? Via de locatie? Via werfkasten of markaansluitingen in publieke ruimte? En is deze stroom afkomstig van hernieuwbare bronnen? Als je dan toch een generator gebruikt: is die correct gedimensioneerd? Bespreek jouw noden met de leverancier.

47. WERFKAST

Deze foto is getrokken op de set van Buck. Het grootste deel van de opnames gebeurden op een vaste locatie in Keerbergen. Er werd een werfkast aangevraagd om de set van groene stroom te voorzien. Grote voordelen: milieuvriendelijk, gebruiksvriendelijk, geen storende geluiden of uitlaatgassen, minder transport, minder kosten. Het gebruik van een traditionele generator, waarvan het vermogen was aangepast aan de specifieke noden op de set, werd beperkt tot 2 dagen.

Voor de mensen dit een werfkast niet kennen: een dergelijke tijdelijke aansluiting zie je vaak op bouwwerven. Je vraagt deze aansluiting aan via het lokale stroomdistributiebedrijf. De kast wordt gehuurd en gekeurd; nadien kan je eender welk stroomabonnement afsluiten bij een reguliere leverancier.

48. BUCK

Het niet gebruiken van een generator heeft een grote invloed op de CO₂ uitstoot. Buck bespaarde maar liefst 36 ton CO₂. Ook op budgettair vlak was er een besparing van 12 000 euro.

Het voorbeeld van Buck werd opgepikt door de stad Londen. Daar zijn er dagelijks tientallen filmprojecten. Het concept werfkast is daar echter onbekend, het besparingspotentieel daarentegen is enorm.

49. NUTTIGE TIPS

50. AFVAL EN MATERIALEN

28 % van de gemiddelde impact is gerelateerd aan afval en materialen. Daarbij denken we niet alleen aan alle materialen nodig om decors te bouwen en te decoreren, maar ook afvalstromen op de set, in de studio of productiekantoor.

51. CIRCULAIRE ECONOMIE

Vlaanderen staat bekend als koploper op vlak van recyclage. We sorteren plastic, conserven, papier, groenafval, ... Maar meer en meer wordt er van dit recyclagemodel afgestapt om meer circulair te werken. Daarbij wordt op een volledig andere manier gekeken naar consumeren. Kan ik huren of lenen in plaats van kopen? Kan ik gebruik maken van een dienst in plaats van een product? Kunnen spullen zo ontworpen worden dat ze makkelijk herstelbaar zijn? En ze na gebruik kunnen hergebruikt of gedemonteerd worden? En als een product niet meer bruikbaar is, hoe kunnen we dan de bouwstoffen en materialen optimaal opnieuw benutten? Denk opnieuw aan Laura!

OPDRACHT:

Wat is het verschil tussen ecodesign, producthergebruik, materiaalhergebruik, recyclage, upcycling, trash design en afvalpreventie? Denk na over hoe deze termen relevant zijn voor de audiovisuele sector.

Meer info over circulaire economie:

<https://www.vaf.be/duurzaam-filmen/workshops-en-infosessies/circulaire-economie>

www.vlaanderencirculair.be

52. MODS

MOD's zijn een mooi circulair voorbeeld. Dit modulair systeem bestaat uit houten kaders. Deze zijn voorzien van standaard openingen voor bouten en technische leidingen. Met dit systeem bouw je decors, 3D structuren, podia, standen, meubels, ... De modules laten zich eenvoudig in mekaar schroeven. Je huurt of koopt ze, bekleedt ze naar wens. Nadien demonteer je alles en kan je de MOD's opnieuw hergebruiken.

Meer info: <https://www.mymods.be/>

53. FLESSEN

Ook dagdagelijkse gewoontes hebben een grote impact. Zo kan het investeren in drinkbussen en/of herbruikbare bekers een verstandige keuze zijn. Gebruik waar mogelijk kraantjeswater. Kraantjeswater is één van de veiligste en meest gecontroleerde producten, het is goedkoop, hoeft niet met vrachtwagens getransporteerd te worden en heeft geen wegwerpverpakking.

OEFENING: Bereken hoeveel wegwerpbekers er op een filmset weggegooid worden.

Hoeveel mensen lopen er op een doorsnee filmset?

Hoeveel draaidagen telt een doorsnee film?

Hoeveel keer per dag drink je iets?

Hoeveel bekertjes geeft dat dan in het totaal?

Hoeveel m³ afval zou dit vertegenwoordigen (2000 bekertjes = ongeveer 1 m³ afval)

54. QUIZ

Tijd voor een kleine quiz over afval. In Vlaanderen werkt de Openbare Vlaamse Afvalstoffen Maatschappij (OVAM) al decennia aan een vooruitstrevend afval- en materialenbeleid. Er bestaat wetgeving die bepaalt welke afvalstromen huishoudens en bedrijven selectief dienen in te zamelen (sorteren). Jullie zijn allemaal potentiële professionelen.

VRAAG: hoeveel verschillende soorten afval moet je selectief inzamelen binnen een bedrijf? Waag je kans.

55. 21 FRACTIES

Het juiste antwoord is 21. Op deze dia staan 18 courante afvalstromen vermeld; sinds kort zijn er nog 3 kunststof stromen toegevoegd. Als bedrijf ben je dus WETTELIJK verplicht om, moest je één of meerdere van deze stromen in jouw bedrijf (of filmset) tegen komen, deze apart in te zamelen en af te voeren. In de praktijk zal je waarschijnlijk nooit met alle 21 stromen geconfronteerd worden. Maar als je een kettingzaag gebruikt, heb je waarschijnlijk motorolie. Gebruikte batterijen? Verfresten? PMD? Papier? Steenpuin?

Het is belangrijk om in te schatten welke afvalstromen je wanneer in welke volumes denkt tegen te komen. En je daarop voor te bereiden. Er zijn niet enkel wettelijke bepalingen over de soorten afval, maar ook over de manier waarop je die moet afvoeren. Er is een onderscheid tussen het afval van huishoudens (dat via de gemeentes wordt ingezameld) en dat van bedrijven (dat ofwel via commerciële inzamelaars wordt ingezameld; of in enkele uitzonderlijke gevallen via de gemeentes of afvalintercommunales). Raadpleeg indien nodig de OVAM, de milieudienst van de gemeente waar je actief bent of de sectorfederatie van commerciële inzamelaars Go4circle.

Meer info:

<https://ovam.be/iksorteer>

<https://go4circle.be/>

56. NUTTIGE TIPS

Gebruik vooral je gezond verstand, want slimme keuzes renderen. Denk niet alleen na over de spullen die je aankoopt (bulk i.p.v. Individueel verpakte producten, 2de hands (bv. Via De Kringwinkel), ... Maar zorg ook voor de correcte afvoer van jouw reststromen. Doneer herbruikbare spullen aan mensen die ze kunnen gebruiken.

57. CATERING

Catering is misschien wel het allerbelangrijkste domein: mensen eten en drinken graag lekker. 8 % van de impact is toe te wijzen aan hetgeen we eten en drinken. Wat eten we? Waar komt het vandaan? Is

het seizoengebonden? Eventueel vegetarisch? Allemaal manieren om de impact van voeding te verminderen.

58. LEER TELLEN

Het spreekt voor zich dat een goede planning belangrijk is: hoeveel mensen werken er op de set? Welke concrete afspraken maak je met de catering. Hoe gaat de cateraar om met bv. afval, transport, vegetarisch?

Sommige projecten gaan creatief om met catering. Bij Buck was vegetarisch de norm. Vlees kon, maar moest individueel bij de kok aangevraagd worden.

59. CHOCO

Een ander mooi voorbeeld is Cleo, de film van Eva Cools. Eva wenste als regisseur geen Nutella op de set. Niet zo zeer omwille van de palmolie, maar wel omwille van de nadelige invloed op de gezondheid van cast en crew. Door dit standpunt in te nemen, wees ze op het belang van gezonde voeding. Op de set was 'Boerinneke', een Belgisch chocomerk, terug te vinden. Deze keuze kan je onmogelijk kwantificeren in CO₂, maar heeft wel een belangrijke symbolische waarde.

Meer info: <https://www.independent.co.uk/news/business/news/nutella-does-it-cause-cancer-spread-chocolate-nut-italy-supermarkets-palm-oil-carcinogenic-risk-a7523851.html>

60. NUTTIGE TIPS

Gezond verstand primeert. Bekijk alternatieve manieren, zoals het organiseren van een kookwedstrijd met huisbereide koekjes of een competitie 'om ter minste vlees' om de medewerkers te motiveren.

Een belangrijk domein is koffie. Vaak worden koffiezetapparaten met capsules voorzien. Deze betekenen een meer kost (rond 3 000 euro) in vergelijking tot een traditionele thermoskan met filter. Je kan niet alleen geld besparen, je hebt ook minder afval en geen geluidsoverlast.

61. POST PRODUCTIE

Het laatste domein is pre- en postproductie. Dat vertegenwoordigt 19 % van de gemiddelde impact. Het gaat daarbij voornamelijk over energieverbruik (warmte en elektriciteit) in het productiekantoor tijdens de voorbereidende fase en de postproductie, om het stroomverbruik van montage, speciale effecten, ...

Opnieuw is een goede afstemming met de leverancier belangrijk: bij de keuze van een partner voor postproductie kunnen aspecten als bereikbaarheid en energiezuinigheid een criterium zijn. Goede afspraken over de onderling verwachtingen (wat wens je als klant, welk materiaal moet er aangeleverd worden) voorkomt veel onnodige inspanningen.

62. ZWEMBAD

Dit zwembad in Parijs is een mooi voorbeeld van hoever je als bedrijf kan gaan. In dit geval wordt het water verwarmd met de restwarmte van de servers van een animatiestudio. Of hoe het afvalproduct van de ene (warmte van servers) een grondstof voor de andere wordt.

Meer info: <https://stimergy.com/en/>

63. NUTTIGE TIPS

Enkele tips om duurzame keuzes te maken op vlak van pre- en postproductie. De tip ‘hergebruik beeldmateriaal’ klinkt misschien exotisch, maar is daadwerkelijk mogelijk. Door bestaand materiaal te gebruiken, bespaar je enorm op de productie.

64. VERTONING

Een laatste domein waarop je een belangrijke impact hebt, is vertoning. De keuzes die je maakt in jouw cinema wegen zwaar door!

Opnieuw kan je de vraag stellen ‘Welke rol speel ik’?

- Je bent een werkgever. Hoe vertaalt zich dat in woon-werkverkeer, diversiteit op de werkvloer, ICT, ...
- Je organiseert publieke vertoningen. Hoe bereikbaar is jouw festival? Wordt openbaar vervoer gepromoot? Hoe energiezuinig is jouw projector? Welke producten verkoop je in jouw cafetaria of winkel? Zijn die producten lokaal geproduceerd en afvalarm verpakt? Is jouw bioscoop bereikbaar voor alle lagen van de bevolking? Gebruik je energiezuinige LED lampen?
- Ook de inhoudelijke keuzes zijn belangrijk: welk genre film vertoon je? Stel je jouw scherm en infrastructuur ter beschikking aan derden?

Meer info:

<https://greenfilmmaking.nl/2018/12/bijeenkomst-brussel-groen-in-de-bios/>

<https://xn--grneskino-r9a.de/blog/ueber-das-buch/>

65. FRISDRANK

De Ancienne Belgique, de bekende concertzaal in Brussel, is een schoolvoorbeeld op vlak van duurzaamheid. Eén van de bewuste keuzes: bewust geen plastic verpakkingen te koop aanbieden. Waar ze vroeger werkten met 20 cl wegwerpflesjes, kiezen ze nu resoluut voor frisdrank van de tap (de siroop wordt geleverd en lokaal met leidingwater gemengd) en herbruikbare bekers. Minder transport en minder afval.

Alternatieve drinkwatersystemen zoals Robinetto kunnen de hoeveelheid transport en afval drastisch reduceren.

Meer info:

<https://www.abconcerts.be/en/about-ab/an-ecodynamic-management/23/>

<https://www.robinetto.be/nl>

66. COMMUNICATIE

Je kan het duurzaamheidsthema, of het nu gaat om keuzes op de schoolbanken, script, productie of vertoning, heel technisch benaderen. Maar een goede communicatie, zowel naar jouw directe medewerkers, jouw partners en leveranciers als je publiek zijn minstens even belangrijk.

67. AJUIN

We hadden het tot nog toe over alle vakgebieden waarbinnen duurzame keuzes mogelijk zijn. Die keuzes hangen samen, net zoals de lagen van een ajuin

- Duurzaamheid is veel breder dan enkel maar CO₂. Het gaat om verschillende mogelijkheden, al dan niet met de SDG's als leidraad. Verschillende domeinen zijn betrokken. Transport, elektra, decor, catering, ... duurzaamheid is de som van al die inspanningen samen.
- Het heeft geen zin om duurzaam te werk te gaan tijdens de draaiperiode in ons land, maar al die inspanningen teniet te doen met onnodige vliegtuigreizen.
- Duurzaamheid is niet de verantwoordelijkheid van één persoon, het is teamwerk. Elke afdeling en elke persoon heeft zijn verantwoordelijkheid.
- Duurzame keuzes zijn soms duurder, soms besparen ze juist geld. De line producer heeft een globale kijk op het budget en is het meest geschikt om duurzame keuzes mee te beoordelen.

68. GEZOND VERSTAND

Duurzaamheid hoeft niet complex te zijn. Het gaat om gezond verstand! Is een hybride wagen duurzamer dan een diesel? Wat maakt het uit, als je kan carpoolen of openbaar vervoer promoten. Het gaat om anders en creatief naar jouw dagdagelijkse job te kijken. Dat is geen kwantumfysica!

69. CONTACT

Ik hoop dat het thema duurzaamheid in de audiovisuele sector tastbaar is. Denk aan de SDG's als moreel kompas. Denk aan de verschillende rollen en verschillende domeinen. Denk aan die 10 huishoudens en aan Lucia. En gebruik vooral jouw gezond verstand.

Moest je nog vragen hebben met betrekking tot dit thema, dan kan je contact opnemen met de duurzaamheidscoördinator van het VAF. VAF beheert ook verschillende leidraden, praktijkvoorbeelden en instrumenten die je in de praktijk kunnen helpen.

Mensen met interesse in dit thema kunnen deelnemen aan de Facebook discussiegroep 'Agora for sustainable filming'.